

ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ

Γράφει ο Αντώνης Αμπατζής → ampandonis@gmail.com

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Από το 1824 έως το 1898

(Α' ΜΕΡΟΣ)

Αλλη μιά εκλογική μάχη τελείωσε. Το κόμμα του Σύριζα με την νέα του μορφή είναι ο νικητής και αυτών των εκλογών. Πολλοί θεωρούν ότι το αποτέλεσμα αυτό ήταν έκπληξη, (σύμφωνα με τα δημοσκοπικά αποτελέσματα), αλλά τελικά η κάλπη τους διέψευσε. Ο κος Τσίπρας αναλαμβάνει πλέον τον σκηματισμό κυβέρνησης και όπως ανέφερε θα έχει προοπτική τετραετίας. Και αλήθεια είναι ότι αν οι αγορές απαιτούν πολιτική σταθερότητα μάλλον αυτό θα είναι πλέον κάτι το εφικτό. Το πρόβλημα βέβαια είναι, ότι η οποιαδήποτε κυβέρνηση η οποία θα σχηματιστεί, να μπορεί να δει το πρόσωπο της στον καθρέπτη και να αναλάβει τις ανάλογες ευθύνες. Και πολλοί μπορούν να πουν ότι το έργο της κυβέρνησης Σύριζα, για την προηγούμενη περίοδο, δεν ήταν και το καλύτερο δυνατό, τώρα που υπάρχει η πολυτέλεια του χρόνου, θα δούμε αν όντως η κυβέρνηση αυτή θα καταφέρει να φέρει την πολυπόθητη ανάπτυξη. Αλλά τελικά ποιο ήταν το διακύβευμα αυτών των εκλογών; Μήπως τελικά το ελληνικό πολιτικό σύστημα ανακυκλώνει τις παθογένειες του από την αρχή της δημιουργίας του νέου ελληνικού κράτους;

Μπορεί το χρόνιο οικονομικό μας πρόβλημα να είναι πρωτίστως πολιτικό επειδή γεννήθηκε και μεγάλωσε στο πλαίσιο ενός πελατειακού συστήματος και ενός στρεβλού μοντέλου παραγωγής και καταναλώσεως. Είναι, ωστόσο, λάθος να παραγνωρίζεται το κληρονομικό βάρος του νέου ελληνικού κράτους. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή δείχνει τη «γενετική αδυναμία» ενός κράτους το οποίο δεν έζησε ούτε μίαν ώρα ζωής ελεύθερης από δανειακές υποχρεώσεις προς τους ξένους. Τα πρώτα δάνεια από ξένους ιδιώτες συνήφθησαν όσο η Ελλάδα ήταν στο βιολογικό στάδιο της σύλληψης, το 1824 και το 1825. Η επαναστατική κυβέρνηση υπέγραψε ομόλογα συνολικού ύψους 2,8 εκ. στερλινών, ονομαστικής αξίας εκατοντόν 100 στερλινών αλλά πραγματικής 59 στερλινών για το δάνειο του 1824 και 55,5 στερλινών για εκείνο της επόμενης χρονιάς. Και παρά ταύτα, όχι μόνον δεν εισέπραξε τα συμφωνηθέντα 1,572 εκατ. στερλίνες, αλλά μόνον το ένα τρίτο εξ αυτών, ήτοι 540.000 στερλίνες. Τα «φέστα» παρακρατήθηκαν από τους Βρετανούς τραπεζίτες, τους Έλληνες και ξένους διαμεσολαβητές και κυρίως τους διαχειριστές του δανείου. Τα περιβόητα «δάνεια της ανεξαρτησίας» δεν μπόρεσαν να εξυπηρετηθούν από μια επαναστατική κυβέρνηση που ούτε επαρκή έσοδα είχε, ούτε και μπορούσε να θέσει ως προτεραιότητα την εξόφληση των δανειακών της υποχρεώσεων έναντι της πολεμικής προσπάθειας, ακόμα και αν ήθελε. Έτσι, δύο χρόνια αργότερα κήρυξε παύση πληρωμών. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι

στη συμμετοχή των τριών προστάτιδων δυνάμεων στη ναυμαχία του Ναβαρίνου τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, βάρυνε και η απουσία των δανειστών για την επιβίωση των οφειλετών.

Ευτυχώς, την ίδια χρονιά στην Τροιζίνα εξέλεξαν τον Καποδίστρια ο οποίος, εκτός από κράτος, προσπάθησε να φτιάξει και τα δημόσια οικονομικά αναζητώντας ήδη από το 1830 ένα νέο δάνειο. Αδυνατώντας να ανανεώσει την εξυπηρέτηση των δανείων της ανεξαρτησίας, αναζήτησε εγγυήσεις εκεί που μπορούσε, δηλ. στις τρεις προστάτιδες δυνάμεις. Δυστυχώς, πριν προλάβει να κλείσει την συμφωνία για νέο δάνειο, δολοφονήθηκε το 1831. Με την συνθήκη του Λονδίνου της 7/5/1832, πήραμε το δάνειο των 60 εκατ. φράγκων, αλλά μαζί με αυτό αποκτήσαμε και τον νεαρό Όθωνα ο οποίος πριν καλά-καλά αποβιβαστεί στο Ναύπλιο συμφώνησε ότι προηγούνται οι αποπληρωμές των χρεολυσίων έναντι οποιασδήποτε άλλης κρατικής δαπάνης. Αυτά ήταν τα καλά νέα! Τα χειρότερα ήταν ότι από τα 60 εκ. φράγκα, στην Ελλάδα έφτασαν μόνον τα 27 εκατ. Οι δανειστές μας όχι μόνον παρακράτησαν έναντι προηγούμενων οφειλών 2 εκατ., όχι μόνον πήραν προμήθεια άλλα τόσα, αλλά υποχρεωθήκαμε να πληρώσουμε 11 εκατ. στο Σουλτάνο για την αγορά της Φθιώτιδας, της Φωκίδας και της Εύβοιας που είχαμε ήδη απελευθερώσει δια των όπλων! Και σαν μην έφταναν όλα αυτά, στους όρους του δανείου προβλέπονταν μια σειρά «ανωφελών δαπανών», που αφορούσαν στα έξοδα της Ανιβασιλείας και σε μισθούς στρατιωτικών, κυρίως Βαυαρών. Εν κατακλείδι, από τα 60 εκατ. στα ταμεία του κράτους, υπέρ των ελληνικών κρατικών δαπανών εκταμιεύτηκαν μόνον 2,7 εκατ. φράγκα.

Με τα ελάχιστα δημόσια έσοδα της από την φορολόγηση της αγροτικής παραγωγής, η Ελλάδα εξυπηρέτησε το δάνειο αυτό κακώς μέχρι τον Μάιο του 1843, οπότε ο Όθων ανέστειλε οριστικά τις πληρωμές τόκων και χρεολυσίων. Η Ελλάδα θα βρεθεί εκτός αγορών για τριανταπέντε

Ομόλογο ελληνικού δημοσίου του 1898

χρόνια μετά την πτώχευση του '43. Μπορεί μιν οι ιδιώτες ομολογιούχοι να εξοφλήθηκαν στο άρτιο από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις, αυτές όμως προσπάθησαν με κάθε μέσο πολιτικού πειθαναγκασμού να εξασφαλίσουν την αποπληρωμή τους. Στις διαπραγματεύσεις, η ελληνική πλευρά συζητούσε μόνο για το δάνειο του 1832 και οι δανειστές αποφάσισαν να πιέσουν δραστικά εκμεταλλευόμενοι το «λάθος» του Όθωνα να συνδράμει στρατιωτικά τους Ρώσους στην διάρκεια του Κριμαϊκού Πολέμου 1854-56. Οι Αγγλογάλλοι κατέλαβαν τον Πειραιά για τρία χρόνια, δηλ. μετά την λήξη του πολέμου, δικαιολογώντας την κατοχή του με βάση τους όρους του δανείου που προέβλεπε την κατά προτεραιότητα είσπραξη των τελωνειακών εσόδων έναντι των οφειλών. Η επιτροπή εκείνης της τρόικας εγκαταστάθηκε εν Αθήναις για τρία χρόνια. Έτσι, ο μοχλός των δανείων χρησιμοποιήθηκε και για την επιβολή της Δυναστείας του Γεωργίου του Α' σε αντικατάσταση του όχι καλώς διοικούντα Βαυαρού ηγεμόνα. Ενόσω η Ελλάδα παρέμενε εκτός αγορών, οι Βρετανοί επέβαλαν τον εξάδελφο της Βικτωρίας προικίζοντάς τον εκτός από τα Επτάνησα και με μια βασιλική χορηγία 300.000 φράγκων, κουρεύοντας ισόποσα το ελληνικό χρέος.

Το τέταρτο εξωτερικό δάνειο συνάφθηκε το 1879, οπότε και η Ελλάδα ήρθε σε συμβιβασμό με τους δανειστές της, παλαιούς και νέους, αφού ο καγκελάριος Βίσμαρκ απείλησε να μπλοκάρει την συνθήκη προσαρτήσεως της Θεσσαλίας αν δεν εξοφλούντο άμεσα οι Βαυαροί κληρονόμοι. Ο οδυ-

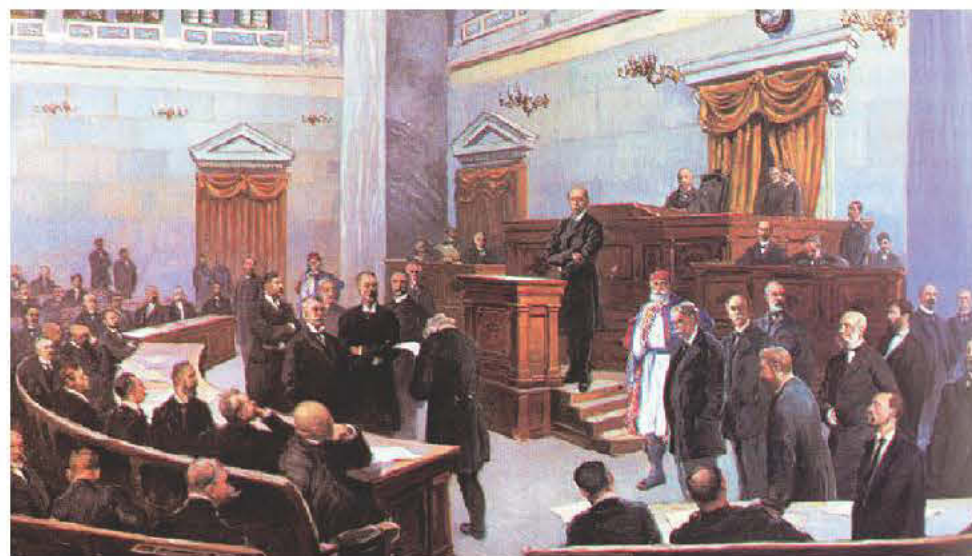

Όθωνας και Αμαλία

νηρός συμβιβασμός περιέλαβε όχι μόνον τους «θεσμικούς επενδυτές» του 1832, αλλά και τους ιδιώτες ομολογιούχους των δανείων της ανεξαρτησίας π.χ κάποιον Ολλανδοί ομολογιούχοι εξοφλήθηκαν το 1930, «105 χρόνια μετά την διασπάθιση των δανείων του 1824-1845».

Ωστόσο, το άνοιγμα των αγορών έφερε μέσα στα επόμενα 14 χρόνια τον επαπαισιασμό του δημοσίου χρέους. Η παρεμβατική πολιτική Τρικούπη με τα τεράστια δημόσια έργα (οδικό δίκτυο, σιδηρόδρομοι, λιμάνια, αποξηραντικά έργα, Ισθμός Κορίνθου) εκτίναξε τον εξωτερικό αλλά και τον εσωτερικό δανεισμό, παρά την ραγδαία φορολογική επιβάρυνση των κατοίκων των πόλεων με έμμεσους φόρους. Το δάνειο των 60 εκατ. φράγκων του 1879, ακολούθησε νέο δάνειο 120 εκατ. φράγκων το 1881, και τρίτο 100 εκατ. φράγκων το 1884, και τέταρτο 135 εκατ. φράγκων το 1887 και ούτω καθ'εξής. Συνολικά από το 1879 έως το 1893, η Ελλάδα δανειστίκε σχεδόν 640 εκατ. γαλλικά φράγκα ενώ κατέβαλε για τόκους, χρεολύσια και μεσιτικά περίπου 536! Μόνον το 6% των δανείων χρησιμοποιήθηκε για παραγωγικές επενδύσεις. Το πασίγνωστο «δυστυχώς επιτωχεύσαμεν» ειπώθηκε όταν πλέον τα τοκοχρεολύσια έφτασαν να απορροφούν το 50% των δημοσίων εσόδων. Αυτή την φορά, εντούτοις, οι δανειστές μας αντέδρασαν πιο δημιουργικά. Δεν είχαμε ούτε αλλαγή βασιλέα, ούτε κανονιοφόρους στον Πειραιά, παρά μόνον το εθνικό δράμα της ήττας του 1897. Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος επέβαλλε το 1898 στην Ελλάδα νομοματική και δημοσιονομική πειθαρχία που οδήγησε σε πτώση των τιμών και εκσυγχρονισμό του νομοματικού συστήματος, αφήνοντας στην ελληνική κυβέρνηση την ευχέρεια να αλλάξει μόνη της το φορολογικό σύστημα.

Η συνέχεια την επόμενη εβδομάδα

Χαρίλαος Τρικούπης